

რუმის სამართალი (საფუძვლები)

საოჯახო

სამართალი

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

რომაული ოჯახი პატრიარქალურ ხასიათს ატარებდა. ოჯახის სათავეში იდგა ოჯახის უფროსი (**pater familias**), რომელსაც ოჯახის ყველა წევრი ექვემდებარებოდა; თავდაპირველად მას ერთნაირი ძალაუფლება გააჩნდა ცოლზე, შვილზე, მათ შთამომავლებზე, მონებსა თუ სხვა ნივთებზე... უძველეს ხანაში მამის ძალაუფლება განუსაზღვრელი იყო, მისადმი დაქვემდებარებულნი კი სრულიად უუფლებონი იყვნენ.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ერთსა და იმავე ოჯახის მამის ძალაუფლებისადმი დაქვემდებარებით განისაზღვრებოდა თავდაპირველი ნათესაობა, ე.წ. აგნატური ნათესაობა. ამგვარი ნათესაობის შემთხვევაში ქალიშვილი, რომელიც გათხოვდებოდა და ახალი ოჯახის წევრი ხდებოდა, აღარ ითვლებოდა თავისი მამის, ძმის და ა.შ. ნათესავად და რაიმე მემკვიდრეობას მათგან აღარ მიიღებდა; იმავედროულად, თუ ოჯახის მამა ვინმეს შვილად აიყვანდა, ეს უკანასკნელი ამ ოჯახის აგნატი ხდებოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

პატრიარქალური ურთიერთობების რღვევის შედეგად მამის ხელისუფლება თანდათან შემცირდა და აგნატური ნათესაობის ადგილი დაიკავა სისხლით ნათესაობამ, ანუ კოგნატურმა ნათესაობამ. ასეთ შემთხვევაში გათხოვილი ქალიშვილი აღარ კარგავდა თავის ოჯახთან ნათესაურ კავშირს და მემკვიდრეობის უფლებასაც.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

საოჯახო სამართლის მნიშვნელოვან ინსტიტუტს ქორწინება წარმოადგენს. ქორწინებას წინ უსწრებდა ნიშნობა და ამდენად ნიშნობასა და ქორწინებასთან დაკავშირებული საკითხები რომაელი იურისტების ინტერესს წარმოადგენდა.

„ნიშნობა არის მომავალი ქორწინების დათქმა (ხსენება) და ორმხრივი დაპირება.“ ფლორენტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 1.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„ხოლო „ნიშნობას“ (sponsalia) სახელი ეწოდა [სიტყვისაგან] „დაპირება“ (spondere), ვინაიდან ძველებს თავიანთი მომავალი ცოლების სტიპულირებისა და დაპირების ჩვეულება ჰქონდათ.“

ულპიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული 1, 2.

„და აქედან წარმოიშვა სახელწოდება – [დანიშნული] საქმრო (sponsus) და საცოლე (sponsa). ფლორენტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული 1, 3.“

რომის სამართალი (საფუძველები) საოჯახო სამართალი

„ნიშნობა ისევე როგორც ქორწინება კონტრაქტების თანხმობის საფუძველზე ხორციელდება და ამიტომაც საჭიროა, რომ „ოჯახის ქალიშვილმა“ როგორც ქორწინების, ასევე ნიშნობის დროს თავისი თანხმობა გამოხატოს.“ იულიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 11.

„ნიშნობისას იმავე პირთა თანხმობაა საჭირო, რომელთა თანხმობაა საჭირო ქორწინების დროსაც. იულიანე წერს, რომ ქალიშვილის მამა ყოველთვის თანახმად ითვლება, თუკი იგი უარყოფით აზრს აშკარად არ გამოხატავს.“ პავლუსი. დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 7.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„მაგრამ ქალიშვილი, რომელიც მამის ნებას არ ეწინააღმდეგება, თანახმად ითვლება.

მაგრამ მამის შეწინააღმდეგების უფლება ქალიშვილს მხოლოდ მაშინ ეძლევა, როდესაც მამა მას უღირსი ზნის ან სახელგატეხილ საქმროს აურჩევს.“ ულპიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 12.

„თუ ოჯახის ვაჟიშვილი თანახმა არ არის, [მაშინ] მისი სახელით ნიშნობის დაწესება არ შეიძლება.“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 13.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ნიშნობისათვის გარკვეული პირობების არსებობა იყო საჭირო, ერთერთი მათგანს საქმროს ან საცოლის სულიერი ჯანმრთელობა წარმოადგენდა: „თავისთავად ცხადია, რომ შეშლილობა ნიშნობის დაბრკოლებას წარმოადგენს, მაგრამ [ნიშნობის] შემდეგ დამდგარი შეშლილობა ნიშნობას ძალას არ უკარგავს.“ გაიუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 17.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ასაკი – „ნიშნობის დაწესებასთან დაკავშირებით კონტრაპენტების ასაკი განსაზღვრული არ არის, როგორც ეს არის ქორწინების შემთხვევაში. რის გამოც დანიშვნა ადრეულ ასაკშიც არის შესაძლებელი, ოღონდ თუ ორივე მხარეს ესმის ის, რასაც ისინი აკეთებენ, ე.ი. თუ ისინი შვიდ წლამდე ასაკისანი არ არიან.“ მოდესტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 14.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ფორმა–,ნიშნობის განხორციელებისათვის
ნაკლები მნიშვნელობა აქვს იმას,
შესრულდა თუ არა იგი [უშუალოდ]
მხარეთა მიერ ან მათი თანდასწრებით,
შუამავლის ან წერილის მეშვეობით თუ
რაიმე სხვა საშუალებით. და თითქმის
ყოველთვის ნიშნობა შუამავალი პირების
(„მაცნეების“) მეშვეობით ხორციელდება.“
ულპიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 18.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ნიშნობის შემდეგ ქორწინებამდე შესაძლოა რამდენიმე წელიც გასულიყო – „ხშირად კანონიერი საფუძველი და აუცილებლობა აჭიანურებს ნიშნობას არა მარტო ერთი ან ორი, არამედ სამი, ოთხი ან უფრო მეტი წლითაც. როგორც, მაგალითად, საქმროს ან საცოლის ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ან მშობლების გარდაცვალება, ან მძიმე დანაშაულის [ჩადენა], ან აუცილებლობით გამოწვეული მოგზაურობა.“ გაიუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული I, 17.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„ქორწინება არის მამაკაცისა და ქალის კავშირი, მთელი ცხოვრების ერთიანობა, ღვთიური და ადამიანური სამართლის ერთობა.“

მოდესტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 14.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

რომის სამართალი ერთმანეთისაგან განასხვავებდა ორი სახის ქორწინებას:

1. კანონიერი ქორწინება – ქორწინება იმ პირთა შორის ვისაც გააჩნდა *ius conubii*, ანუ რომაელ მოქალაქეთა შორის;
2. ქორწინება იმ პირთა შორის, ვისაც არ გააჩნდა *ius conubii*, მაგალითად პერეგრინთა შორის.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ქორწინებისაგან განსხვავდებოდა კონკუბინატი. ეს იყო კანონით დაშვებული, ქალისა და მამაკაცის მუდმივი (და არა შემთხვევითი) თანაცხოვრება, რომელიც კანონიერი ქორწინების მოთხოვნებს არ პასუხობდა. ასეთ შემთხვევაში ქალი არ იღებდა ქმრის სოციალურ მდგომარეობას და ბავშვები არ ექვემდებარებოდნენ მამის ხელისუფლებას. მიუხედავად რომაული ოჯახის მონოგამიურობისა, რესპუბლიკის ხანაში მამაკაცისათვის დასაშვები იყო ერთდროულად ყოფილიყო კანონიერ ქორწინებაშიც და ყოლოდა კონკუბინა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

რომის სამართალი განასხვავებდა ასევე cum manu და sine manu ქორწინებას:

- cum manu ქორწინების დროს ცოლი გადადიოდა ქმრის ხელისუფლებაში (ან ქმრის მამის ხელისუფლებაში, თუ ქმარი თვითონ იყო მამისადმი დაქვემდებარებული)
- sine manu ქორწინების დროს კი ცოლი რჩებოდა თავისი (ძველი) ოჯახის მამის დაქვემდებარებაში, ან რჩებოდა დამოუკიდებელ პირად, თუ ასეთი იყო გათხოვებამდე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

კანონიერი ქორწინებისათვის აუცილებელი პირობები:

1. **ius conubii;**
2. მხარეთა თანხმობა;
3. ასაკი;
4. არ უნდა ყოფილიყო სულით ავადმყოფი (შეშლილი);
5. მხარეები არ უნდა ყოფილიყვნენ ქორწინებაში;
6. ნათესაური კავშირების არქონა;
7. სენატორს (ან მის შვილს) არ შეეძლო გააზატებულზე ან თეატრის მსახიობზე დაქორწინება;
8. პროვინციის მაგისტრატის წარმომადგენელს არ შეეძლო პროვინციის მცხოვრებზე დაქორწინება;
9. საქორწინო რიტუალი (ასევე ცოლის შეყვანა ქმრის სახლში).

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„ხოლო რომის მოქალაქეები ერთმანეთზე კანონიერად ქორწინდებიან იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ერთმანეთთან კავშირს კანონთა მითითებების შესაბამისად ამყარებენ. ამასთან მამაკაცები სრულწლოვანების, ხოლო ქალები კი სქესობრივი სიმწიფის მიღწევის შემდეგ, და არა აქვს მნიშვნელობა, ისინი ოჯახის მამები არიან თუ ოჯახის შვილები. მაგრამ ოჯახის შვილებს, გარდა ამისა, მშობლების თანხმობაც უნდა ჰქონდეთ [მიღებული], მშობლებისა, რომელთა ხელისუფლების ქვეშაც ისინი იმყოფებიან. ეს რომ, მართლაც, ასე უნდა ხდებოდეს, ამას მოითხოვს როგორც ცივილური, ასევე ბუნებითი [სამართლის] დანაწესები ისე, რომ მშობლის ნება [ყველაზე] წინ უნდა იყოს დაყენებული. ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„არ შეიძლება [და]ქორწინება, თუ არ არის თანხმობა ყველა [მხარისა], ე.ი. იმ პირებისა, რომლებიც ქორწინდებიან და ასევე იმ პირებისა, რომელთა ხელისუფლების ქვეშ ისინი იმყოფებიან.“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 2.

„პირს, რომლის მამა მტრებს ტყვედ ჩაუვარდა, ცოლის მოყვანა შეუძლია [იმ შემთხვევაში], თუ მამა [ტყვეობიდან] სამი წლის განმავლობაში არ დაბრუნდა.“ ულპიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 2.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„მამის ხელისუფლებიდან
განთავისუფლებულ ვაჟიშვილს მამის
თანხმობის გარეშე შეუძლია ცოლის
შერთვა და [ამ ქორწინებაში] გაჩენილი
ვაჟიშვილი მისი მემკვიდრე იქნება.“

მოდესტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 25.

„არ შეიძლება, რომ ოჯახის ვაჟიშვილს
ცოლის მოყვანა აიძულონ.“ ტერენციუს-

კლემენსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 21.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„თუ მამის იძულების შედეგად
ვაჟიშვილმა ცოლი მოიყვანა,
რომელსაც იგი თავისი ნებით არ
შეირთავდა, მაგრამ საქორწინო
ხელშეკრულება მაინც დადო,
რომელიც მხარეთა თანხმობის
გარეშე არ იდება, ითვლება, რომ მან
ეს (დაქორწინება) აირჩია.“ ცელსუსი,
დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 22.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„თორმეტ წლამდე ასაკის ქალიშვილი (საცოლე) მაშინ ხდება კანონიერი ცოლი, როდესაც მას ქმართან ყოფნისას თორმეტი წელი შეუსრულდება.“ პომპონიუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 4.

„შეშლილობა ქორწინების დამაბრკოლებელი [ფაქტორია], ვინაიდან იგი ორივე მხარის თანხმობას საჭიროებს, მაგრამ სწორად დამყარებულ ქორწინებას შეშლილობა არ აფერხებს.“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 4.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ნათესობად განიხილებოდა სისხლით ნათესაობა და მოყვრობა, ხოლო ქრისტიანობის აღიარების შემდეგ, სულიერი ნათესაობაც.

სისხლით ნათესაობა განისაზღვრებოდა ხაზებითა და ხარისხებით:

- პირდაპირი ხაზია ერთმანეთისგან წარმოშობილი ნათესავეები (მაგ. მამა-შვილი, პაპა-შვილიშვილი და სხვა) – აღმავალი და დაღმავალი ხაზით ნათესავეები (დაღმავალია: შვილი, შვილიშვილი, შვილიშვისლის შვილი; აღმავალია: მამა, პაპა და ა.შ.);
- გვერდითი ხაზია – საერთო წინაპრიდან წარმოშობილი (მაგ. ძმები, ბიძაშვილები)

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ნათესაობის ხარისხს დაბადებათა რაოდენობა განსაზღვრავდა, ასე მაგალითად მამა-შვილი პირველი ხარისხის ნათესავები იყვნენ, პაპა და შვილიშვილი მეორე, ძმები – მეორე და ა.შ.

იკრძალებოდა ქორწინება პირდაპირი ხაზის ნათესავებს შორის და იმ გვერდითი ხაზის ნათესავებს შორის, რომელთაგან ერთი საერთო წინაპრის მიმართ პირველი ხარისხის ნათესავია (ე.ი. დაუშვებელი იყო ქორწინება და-ძმას, დეიდა-დისწულს შორის; დასაშვები იყო მაგ. ბიძაშვილებს შორის).

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„არ შეიძლება ქორწინება არსებობდეს იმ პირთა შორის, რომლებიც მიეკუთვნებიან მშობლებს და ბავშვებს (ე.ი. არიან აღმავალი და დაღმავალი ხაზის ნათესავები) უახლოესიდან (უფრო) შორეულ ხარისხამდე და ა.შ. უსასრულოდ.“ გაიუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 53.

„მე არ შემიძლია ცოლად შევირთო დის შვილიშვილის შვილი, რადგან მე მისი მშობლის ადგილი მიკავია“ პაულუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 39.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„ძმიშვილის ან დიშვილის ცოლად შერთვა არ შეიძლება, მაგრამ არც ძმის შვილიშვილის ან დის შვილიშვილის ცოლად მოყვანა შეუძლია ვინმეს, თუმცა ისინი მეოთხე ხარისხის ნათესავები არიან.“
ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X, 3.

„რა თქმა უნდა, ვისი ქალიშვილის ცოლად შერთვაც არ შემიძლია, იმის არც შვილიშვილზე დაქორწინება არის ნებადართული.“ ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X, 3.

„ხოლო ორი ძმის ან ორი დის, ან კიდევ ძმისა და დის ბავშვებს ერთმანეთთან დაქორწინება შეუძლიათ.“ ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X, 4.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„თუ მე ჩემი ხელისუფლების ქვეშ მყავს მამრობითი სქესის შვილიშვილი ერთი ვაჟისაგან და მდედრობითი სქესის შვილიშვილი მეორე ვაჟიშვილისაგან, მაშინ, როგორც პომპონიუსი წერს, მათ შორის ქორწინება მხოლოდ ჩემი თანხმობით შეიძლება და ეს [სავსებით] სწორია.“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 3.

„თუ პირმა ცოლად ვინმე იმ პირთაგან მოიყვანა, რომელთა ცოლად შერთვა ჩვენ ჩვეულებით გვეკრძალება, ამბობენ, რომ მან სისხლის აღრევა (ინცესტი) ჩაიდინა.“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 39.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„საჭიროა ასევე ზოგიერთ ქალთან დაქორწინებისაგან თავის შეკავება მოყვრობის პატივისცემის გამოც. ასე მაგალითად, არ შეიძლება გერის ან რძლის ცოლად მოყვანა, რადგან ორივეს ქალიშვილის მდგომარეობა უკავიათ.“
ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X, 6.

„ასევე აკრძალულია სიდედრისა და დედინაცვლის ცოლად შერთვა, ვინაიდან მათ დედის მდგომარეობა უკავიათ.“
ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული X, 7.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„პაპიუსის კანონი ითვალისწინებს, რომ ყველა თავისუფალ პირად დაბადებულს, სენატორებისა და მათი ბავშვების გარდა, შეუძლია ცოლად გააზატებული მოიყვანოს.“ ცელსიუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 39.

„[საქორწინო] კავშირის დროს, ყოველთვის, მხედველობაში უნდა მივიღოთ არა მარტო ის, რაც დაშვებულია, არამედ აგრეთვე ისიც, რაც ღირსეულია.

თუ სენატორის ქალიშვილი, შვილიშვილი ან შვილიშვილის შვილი გათხოვდება გააზატებულზე ან იმ პირზე, რომელიც „სხვების გასართობი ხელობით“ არის დასაქმებული, ქორწინება არ იარსებებს.“ მოდესტინუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 42.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„თუ პირი რომელიმე პროვინციაში თანამდებობაზეა დანიშნული, მას არ შეუძლია იმ ქალის ცოლად შერთვა,, რომელიც ამ პროვინციიდან არის წარმოშობით ან იქ საცხოვრებელი ბინა გააჩნია...“ პავლუსი, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 42.

თუმცა ასეთი ქალის დანიშვნა შესაძლებელი იყო, თანამდებობიდან გადადგომის შემდეგ კი დაქორწინება; ასევე თუ თანამდებობაზე დანიშვნამდე იყო მისი საცოლე; და არც ქალიშვილის გათხოვება და მზითევის დანიშვნა იკრძალებოდა იმავე პროვინციაში.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„კოპორტის თუ ცხენოსანი ჯარის პრეფექტმა ან ტრიბუნმა აკრძალვის (ინტერდიქტის) მიუხედავად ცოლად შეირთო ქალი იმ პროვინციიდან, რომელშიც ის თავის თანამდებობრივ ფუნქციებს ასრულებდა. [ამ შემთხვევაში] ქორწინება არ იარსებებს. ეს შემთხვევა უნდა შევადაროთ მეურვისა და მის მეურვეობაში მყოფი ობოლი ქალიშვილის ქორწინებას, რადგან [ორივე შემთხვევაში] ქორწინებას ხელისუფლების არსებობა კრძალავს.“ პაპიანე, დიგესტები, წიგნი 23, ტიტული II, 42.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ქორწინების შეწყვეტა:

1. ერთერთი მეუღლის გარდაცვალებით;
2. ერთერთი მეუღლის მიერ თავისუფლების ან მოქალაქეობის დაკარგვით;
3. განქორწინებით.

განქორწინება შესაძლებელი იყო ორივე მხარის თანხმობით ან ერთერთი მხარის მოთხოვნით, შემდეგ შემთხვევებში:

- ღალატის;
- მკვლელობის მცდელობის;
- სქესობრივი ცხოვრებისათვის უვარგისობის;
- მონასტერში აღკვეცის.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

მეუღლეთა შორის ურთიერთობა cum manu ქორწინების დროს ცოლი გადაიოდა ქმრის (ან მისი ოჯახის მამის) დაქვემდებარებაში და იყო შვილების მდგომარეობაში. თავდაპირველად ქმრის ძალაუფლება განუსაზღვრელი იყო, თუმცა დროთა განმავლობაში მან დაკარგა ცოლის მოკვლისა და გაყიდვის უფლება; ცოლის მთელი ქონება გადადიოდა ქმრის სრულ საკუთრებაში და ქორწინების შეწყვეტის შემდეგაც ცოლის მიერ ოჯახში მიტანილი ქონება უკან არ უბრუნდებოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

sine manu ქორწინების დროს ცოლი თავისი მამის ოჯახის წევრად ან დამოუკიდებლად რჩებოდა; ის იღებდა ქმრის წოდებას და მეუღლის საცხოვრებელი ადგილი სავალდებულო ხდებოდა მისთვის; მეუღლეთა ქონება გაყოფილი იყო; ცოლის ქონების მართვა ქმარს მხოლოდ მისი თანხმობით შეეძლო; ცოლის შენაძენიც მის ქონებაში გადადიოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

მზითევი dos

ძვ. წ. II ს-დან მზითვის მიმართ დადგინდა განსაზღვრული სამართლებრივი რეჟიმი; ცოლქმარს შორის იღებოდა ზეპირი შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ქმარი იღებდა თავის თავზე ვალდებულებას დაებრუნებინა მზითევი ქორწინების შეწყვეტის შემთხვევაში; თუ ასეთი შეთანხმება არ იყო, მზითევი იურიდიულად რჩებოდა ქმრის საკუთრებაში, თუმცა ქმარი ანდერძით უტოვებდა მას ცოლს. მოგვიანებით ქორწინების შეწყვეტის შემდეგ ცოლს ნებისმიერ შემთხვევაში უბრუნდებოდა მზითევი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

მშობლებსა და შვილებს შორის ქონებრივი ურთიერთობა

- შვილები გარიგებას მამის სახელით დებდნენ;
- დელიქტის შემთხვევაში პასუხისმგებლობა მამაზე გადადიოდა ან შვილს აძლევდა დაზარალებულს;
- პეკულიუმი მამის საკუთრებად განიხილებოდა;
- სამხედრო პეკულიუმი – ანდერძის არარსებობის შემთხვევაში მამის საკუთრებაში გადადიოდა;
- კვაზი სამხედრო პეკულიუმი – სახელმწიფო, სასულიერო ან საადვოკატო საქმიანობიდან მიღებული შემოსავალი (IV ს-დან).

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

მამის ხელისუფლება

შვილებზე ძალაუფლება აქვს მხოლოდ მამას და არა ორივე მშობელს.

მამის ხელისუფლება წარმოიშობა:

- კანონიერ ქორწინებაში შვილის დაბადებით;
- დაკანონებით;
- შვილად აყვანით.

„ჩვენი ხელისუფლების ქვეშ არიან ჩვენი ბავშვები, რომლებიც ჩვენ კანონიერ ქორწინებაში გავაჩინეთ.“ ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული IX.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

დაკანონება არის კანონიერი ქორწინების გარეშე დაბადებული შვილის კანონიერად ცნობა (ეს ძირითადად კონკუბინატის შედეგად დაბადებული ბავშვების მიმართ ხდებოდა).

დაკანონება შესაძლებელი იყო:

- უკანონოდ დაბადებული ბავშვის მშობლების დაქორწინებით;
- იმპერატორის რესკრიპტით;
- შვილის მუნიციპალიტეტის სენატის (კურიის) წევრად ჩარიცხვით, ან ქალიშვილის გათხოვებით მუნიციპალიტეტის წევრზე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

დაკანონება ხდებოდა საკუთარ

შვილებთან მიმართებაში, შვილად აყვანა
კი შესაძლებელი იყო გარეშე პირისაღ.

შვილად აყვანა ორი სახისა იყო:

- თავისუფალი პირის შვილად აყვანა (adrogatio);
- არათავისუფალი პირის შვილად აყვანა (adoptio).

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„ოჯახის შვილს წარმოქმნის არა მარტო ბუნება, არამედ შვილად აყვანაც.“

რაც შეეხება შვილად აყვანის სახელწოდებას, „ადოფციოს“, იგი ზოგადია. ხოლო შვილად აყვანა ორ სახეობად იყოფა, რომელთაგან ერთი, „ადოფციო“, ასევე იწოდება, ხოლო მეორე კი – „ადროგაციოდ“. „ადოფციო“ აღნიშნავს ოჯახის შვილის შვილად აყვანას, „ადროგაციო“ კი – თავისუფალი [პირის] შვილებას.“ მოდესტინუსი, დიგესტები, წიგნი I, ტიტული VII, 1.

„საერთოდ შეილად აყვანა ორნაირად ხდება: ან პრინციფსის, ან მაგისტრატის ხელისუფლებით. პრინციფსის ხელისუფლებით შეილად იყვანენ იმას, ვინც თავისუფალია. შეილად აყვანის ამ სახეს „ადროგაციოს“ უწოდებენ, რადგან ვისაც შეილად აჰყავს, მას ეკითხებიან, სურს თუ არა მას [შეილად] ის, ვის შეილებასაც აპირებს. ვინც შეილად აჰყავთ, მასაც ეკითხებიან, თანახმაა თუ არა იგი, რომ შეილად აიყვანონ. მაგისტრატის ხელისუფლებით შეილად აჰყავთ ის, ვინც მშობლის ხელისუფლებას ექვემდებარება. ამასთან არა აქვს მნიშვნელობა იგი პირველი კატეგორიის ბავშვი იქნება, როგორცაა ვაჟიშვილი და ქალიშვილი, თუ უფრო დაბალი კატეგორიისა, როგორცაა ვაჟი – შვილიშვილი, ქალი – შვილიშვილი...“ გაიუსი, დიგესტები, წიგნი I, ტიტული VII, 2.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

- შვილად აყვანის აუცილებელი პირობები იყო:
- შვილად აყვანა შეეძლო მხოლოდ მამაკაცს;
 - შვილად ამყვანი არ შეიძლებოდა ყოფილიყო მამაზე დაქვემდებარებული;
 - შვილად ამყვანი, შვილად ასაყვანზე 18 წლით უფროსი უნდა ყოფილიყო.

შვილად აყვანილი ოჯახის მამაზე დაქვემდებარებული სხვა ოჯახის წევრების თანასწორუფლებიანი იყო, მათ შორის მემკვიდრეობის სფეროში.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„დადგენილია, რომ ასაკით უმცროსს არ შეუძლია მასზე უფროსის შეილად აყვანა. ვინაიდან შეილად აყვანა ბუნების მიბაძვაა და უცნაური იქნება, რომ გაუიშვილი ასაკით მამაზე უფროსი იყოს. ასე რომ, ის, ვისაც ადროგაციით ან ადოფციით ვინმე თავის გაუიშვილად აჰყავს, სრული სრულწლოვანი, ე.ი. [მასზე] თვრამეტი წლით უფროსი უნდა იყოს.“ ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XI.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

მამის ხელისუფლება შეწყდება:

1. მამის გარდაცვალებით;
2. შვილის გარდაცვალებით;
3. ოჯახის მამის მიერ თავისუფლების ან მოქალაქეობის დაკარგვით (გადასახლებით);
4. შვილის მიერ საპატრიო თანამდებობის დაკავებით (მაგ. კონსული, პრეზესი);
5. ემანსიპაციით (შვილის თანხმობით).

ემანსიპაცია შესაძლო იყო:

- იმპერატორის რესკრიპტით;
- ოჯახის მამის განცხადებით;
- ხანგრძლივი ფაქტობრივი მდგომარეობით.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„მაგრამ ვინაიდან, ის ვისაც რაიმე დანაშაულის გამო კუნძულზე ასახლებენ, მოქალაქეობას კარგავს, აქედან გამომდინარე, რადგან მას ამ გზით რომის მოქალაქეთა რიცხვიდან ამოშლიან, ბავშვები ისევე, როგორც მისი გარდაცვალების შემთხვევაში, მის ხელისუფლებას აღარ ექვემდებარებიან.“

ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XII, 1.

„მონობამისჯილნი შვილებზე თავიანთ ხელისუფლებას კარგავენ, ხოლო მონობამისჯილები არიან ის პირები, რომლებსაც მაღაროებში მუშაობას უსჯიან ან [საბრძოლველად] მხეცებს მიუგდებენ.

ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XII, 3.

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

„თუ ოჯახის შვილი კონსული ან პრეზესია, ცნობილია, რომ, მას შეუძლია თავად გაითავისუფლოს თავი [სხვისი] ხელისუფლებიდან...“ *პავლუსი, დიგესტები, წიგნი I, ტიტული VII, 3.*

„ვინაიდან ვინ მოითმენს იმას, რომ ემანსიპაციის გზით მამას ვაჟიშვილის თავისი ხელისუფლებიდან განთავისუფლება შეეძლოს, ხოლო საიმპერატორო უმაღლესობას კი, ამავე დროს, არ ჰქონდეს იმ პირის სხვისი ხელისუფლებიდან განთავისუფლების შესაძლებლობა, რომელსაც მან თავისი პატრიციების წოდება მიანიჭა.“ *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XII, 4.*

რომის სამართალი (საფუძვლები) საოჯახო სამართალი

ბავშვები მშობლის ხელისუფლების ქვეშ ყოფნას წყვეტენ ემანსიპაციის შედეგად. ადრე ეს განთავისუფლება ხდებოდა ძველი კანონების დაცვით – ფიქციის მეშვეობით, ან იმპერატორის რესკრიპტით; იუსტინიანეს კონსტიტუციით მამას შეეძლო პირდაპირ მიემართა მოსამართლისთვის, ან მაგისტრატისთვის და ისე გაეთავისუფლებინა შვილი საკუთარი ხელისუფლებიდან, იმდაგვარად, რომ მამა ინარჩუნებდა შვილის ქონებაზე ისეთივე უფლებებს, როგორსაც გააზატებულის ქონებაზე. (იხ. *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XII, 6.*)

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

„ხოლო მეურვეობა, როგორც სერვიუსმა განსაზღვრა, არის ცივილური სამართლის მიერ მინიჭებული და დაშვებული უფლება და ხელისუფლება იმ თავისუფალი პირის დაცვისა, რომელსაც ასაკის გამო თავის დაცვა არ შეუძლია.

ხოლო მეურვეები არიან ის პირები, რომლებსაც ეს ძალა და ხელისუფლება გააჩნიათ. სახელწოდება სწორედ ამ საქმიანობიდან მიიღეს. ასე რომ, მათ ეწოდებათ „tutores“ (მეურვეები)...“ *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XIII, 1,2.*

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

მშობლებს შეეძლოთ თავიანთი არასრულწლოვანი შვილებისათვის ანდერძით დაენიშნათ მეურვეები, ეს წესი ეხებოდა მამის გარდაცვალების შემდეგ დაბადებულ ბავშვებსაც.

ანდერძით მეურვედ შეიძლებოდა დანიშნულიყო არამარტო ოჯახის მამა, არამედ შვილიც, ასევე საკუთარი მონაც, გააზატების შემდგომ; შეშლილი და 25 წელს მიუღწეველი პირი – გამოჯანმრთელების ან 25 წლის შესრულების შემდგომ. მეურვის დანიშვნა შეიძლებოდა გარკვეული დროით ან პირობით.

„მაგრამ არ შეიძლება მეურვე დაინიშნოს [რამე] ნივთზე ან [რამე] საქმისთვის, ვინაიდან მეურვე ენიშნება პირს და არა საქმეს, თუ ნივთს. *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XIV, 4.*

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

XII ტაბულის კანონების თანახმად, თუ პირს მეურვე ანდერძით არ დაენიშნებოდა, მის მეურვეებად აგნატები გამოდიოდნენ. იგივე მოხდებოდა მაშინაც, თუ მეურვედ დანიშნული პირი მოანდერძის სიცოცხლეშივე გარდაიცვალა. მამები, თავისი ხელისუფლებისაგან განთავისუფლებული ბავშვების მეურვეებად განიხილებოდნენ.

თუკი ვინმეს მეურვე საერთოდ არ ყავდა, მას კონსული, პრეტორი, პლებსის ტრიბუნი ან პროვინციის პრეზესი უნიშნავდა.

მეურვეობა და მზრუნველობა

„ზოგ საქმეში ობოლს (არასრულწლოვანს) მეურვის თანხმობა სჭირდება, ზოგში კი – არა. ასე მაგალითად, თუ ვინმე ობოლს რამეს მიცემას დაჰპირდება, მეურვის თანხმობა საჭირო არ არის, ხოლო თუ ობოლი სხვას დაჰპირდება რამეს, მაშინ [თანხმობა] საჭიროა. ვინაიდან დადგენილ იქნა, რომ ობოლს თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესება მეურვის თანხმობის გარეშე შეუძლია, მაგრამ გაუარესება – მხოლოდ მისი თანხმობით. აქედან გამომდინარე, იმ შემთხვევაში, როდესაც ორმხრივი ვალდებულება წარმოიშობა, მაგალითად ყიდვა-გაყიდვის, ქირავნობის, დავალების, მიბარების ხელშეკრულებების [დადებისას], თუ მეურვის თანხმობა არ არსებობს, მაშინ თავად იმ პირებს, რომლებმაც ობლებთან ხელშეკრულება დადეს, ვალდებულება დაეკისრებათ და ობლებს კი, პირიქით, – არა.“ *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XXI.*

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

„ხოლო მეურვე ყოველთვის უნდა ესწრებოდეს თავად გარიგებას და უნდა დაამოწმოს ის, თუ ჩათვალა, რომ იგი ობლებისათვის სასარგებლოა. მაგრამ გარკვეული დროის შემდეგ მიცემულ ან წერილობითი სახით წარდგენილ თანხმობას არავითარი ძალა არ გააჩნია.“ *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XXI, 2.*

ობოლსა და მეურვეს შორის სასამართლო დავის შემთხვევაში ინიშნებოდა მზრუნველი, პროცესის დასრულებამდე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

მეურვეობა შეწყდებოდა:

- სრულწლოვანების მიღწევისას (14/12წ.)
- თუ არასრულწლოვანს ადროგაციოს გზით შვილად აიყვანდნენ;
- პირობით დანიშნული მეურვის შემთხვევაში – ამ პირობის დადგომით, ვადით დანიშნულის შემთხვევაში – ვადის გასვლით;
- მეურვის ან ობლის გარდაცვალების შემთხვევაში;
- თუ მეურვე დაკარგავს მოქალაქეობას ან თავისუფლებას;
- თუ მეურვე არასანდო პირად იქნებოდა მიჩნეული.

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

„სრულწლოვან მამაკაცებს და სქესობრივად მომწიფებულ ქალებს, სანამ მათ ოცდახუთი წელი არ შესრულებიათ, მზრუნველები ეძლევათ. თუმცა ისინი სრულწლოვანები არიან, მაინც ჯერ კიდევ ისეთ ასაკში არ იმყოფებიან, რომ თავიანთ საქმეზე თავადვე იზრუნონ.“ *ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული XXIII.*

მზრუნველებს იგივე მაგისტრატები ნიშნავდნენ, რომლებსაც მეურვეები. ანდერძით მზრუნველი არ ინიშნებოდა, ხოლო თუ ასეთი ანდერძი იქნებოდა, მაშინ იგი პროტორის ან პრეზესის დეკრეტით უნდა დამტკიცებულიყო.

რომის სამართალი (საფუძვლები) მეურვეობა და მზრუნველობა

მზრუნველი ენიშნებიდათ ასევე შემლილებსა და მფლანგკელებს, თუნდაც ისინი ოცდახუთ წელს ყოფილიყვნენ გადაცილებულნი. მათთვის მზრუნველს პრეტორი, პრეფექტი ან პროვინციის პრეზესი ნიშნავდა საკითხის წინასარი გამოკვლევის შემდეგ.

მზრუნველი ენიშნებოდათ ასევე: გონებასუსტებს, ყრუებს, მუნჯებს და ქრონიკული სენით დაავადებულებს.

მზრუნველი არასრულწლოვანს ენიშნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მეურვე თავისი მოვალეობის შესასრულებლად ვარგისი არ იყო, ვინაიდან მეორე მეურვის დანიშვნა არ შეიძლებოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები)
საოჯახო სამართალი

pater familias

sponsalia

cum manu

sine manu

dos

adrogatio

adoptio

tutor

რომის სამართალი (საფუძვლები) კაზუსები

რომის მოქალაქემ, რომელიც არ იმყოფებოდა მამის ხელისუფლების ქვეშ და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ცხოვრობდა ესპანეთში, იქორწინა ესპანელზე; რომში დაბრუნებისას მან დატოვა ორსული ცოლი ესპანეთში. რომში დაბრუნებიდან ცოტა ხანში მან იქორწინა რომაელზე, თუმცა ამის შესახებ არ შეუტყობინებია ესპანელის ცოლისათვის. რომაელი ცოლისაგან მას შეეძინა ვაჟი. ესპანელი ცოლისგანაც ასევე შეეძინა ვაჟი.

როდესაც ის (რომის მოქალაქე) გარდაიცვალა, არ დატოვა ანდერძი. რომაელი იურისტების წინაშე დაისვა საკითხი – რომელი ქორწინება შეიძლება ჩაითვალოს კანონიერად და ვინ მიიღებს მემკვიდრეობას – ესპანელის თუ რომაელის შვილი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კაზუსები

კითხვები:

- I ქორწინება ითვლება თუ არა კანონიერად?
- II ქორწინება ითვლება თუ არა კანონიერად?
- რა შემთხვევაში შეიძლება ჩაითვალოს II ქორწინება არაკანონიერად?
- ჰქონდა თუ არა ადგილი განქორწინებას?
- შეიძლება თუ არა რომის მოქალაქე და ესპანელი ჩაითვალოს განქორწინებულად?

რომის სამართალი (საფუძვლები) კაზუსები

- თუ მეორე ქორწინება არაკანონიერია მაშინ მემკვიდრე მხოლოდ ესპანელის შვილია.
- თუ მეორე ქორწინება კანონიერია მაშინ მემკვიდრე ორივე შვილია.

რომის სამართალი
(საფუძვლები)

შეკითხვები?

გმადლობთ
ყურადღებისათვის!
გისურვებთ წარმატებებს!